

GEORGE D. FLORESCU

DIVANE DOMNEȘTI DIN MUNTENIA
ÎN SECOLUL AL XV-LEA
DE LA 1496 PÂNĂ LA 1501

— . . . —

RADU Vvd. CEL MARE

1495 Decembrie — 1508 Martie
1496 Ianuarie — Aprilie

În lucrarea mea asupra divanelor domnești din secolul al XV-lea, ¹⁾ am emis părerea că Vlad Vvd. Călugărul se stinge din viață în vara sau toamna anului 1496, bazându-mă pe documentul din 1496 Aprilie 20, ²⁾ dat de acest Voevod din Târgoviște; totuși s'ar părea, după socotelile din arhivele orașului Sibiu ³⁾, că data încetării din viață a susnumitului Domn trebuie pusă între 15 Septembrie și 15 Octombrie 1495, așa că documentul de mai sus, din 20 Aprilie 1496, trebuie antedatat.

De altfel în sprijinul acestei știri vine, mi se pare, și informația aflată în hrisovul lui Radu Vvd. cel Mare, purtând data de 14 Aprilie 1496 ⁴⁾. La aceste informațiuni voi mai adăoga și una personală.

¹⁾ v. Divane domnești din Muntenia în sec. XV-lea, în Revista Arhivelor, Anul 1927 No. 4 p. 50—125, și în extras.

²⁾ *Ibidem*: doc. XCVII nota 1. Luând însă în considerare pe dregătorii acestui hrisov și comparându-i cu cei din celelalte hrisoave cu divane ale lui Vlad Vvd., Călugărul, aflăm pe Manea vistier, când în imediat precedentul divan este Tudor (în Iunie 1495), care de alt-fel rămâne în aceeași funcție în multe documente ale lui Radu Vvd. cel Mare. Mi s'ar părea mai just că documentul acesta No. XCVII trebuie pus după No. LXVII al citatei mele lucrări, atunci când dispăre din divan pentru tot-de-a-una Manea vist. Mai am avea ceva de adăogat în privința lui Albul stolnic, care este în divan la 1495 în Iunie (v. la mine doc. XLV). Acest boer apare pentru prima dată în divan cu această dregătorie la 11 Septembrie 1489, (v. *ibidem*: doc. LXXV) fiind comis la 8 Ianuarie.

Data exactă a hrisovului lui Vlad Vvd. Călugărul, No. XCVII trebuie deci pusă între 1484 Martie 9 și 1489 Septembrie 11 cu toate că dl. Stoica Nicolaescu (v. Doc. slavo-rom. cu privire la relațiile Țării Românești și Moldova cu Ardealul în sec. XV și XVI ed. 1905 p. 5) susține autenticitatea datei hrisovului din 20 Aprilie 1496.

³⁾ *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt*, 1880 p. 192 relevat de dl. Al. Lăpedatu în «Politica lui Radu cel Mare» din «Lui Ion Bîanu» 1916 p. 192 nota 1.

⁴⁾ N. Docan: *Studii privitoare la numismatica Țării Românești* în Anal. Acad. Rom. tom. XXXII seria II 1910 p. 78/536, unde Domnia-sa ne dă textul referitor la acest fapt: ... venindu-mi în gând..... să dau mulțumită și laudă prea bunului D-zeu carele..... ne au dăruit din bunătățile sale și ne-a pus pe scaunul părinților cei mai nainte răפוsați.....

Avem din 1496, încă din 18 Ianuarie ¹⁾, un hrisov dat de Radu Vvd. cel Mare M-rei Govora, hrisov scris în M-rea Glavacioc. Prezența Voevodului Radu la începutul acestui an la acea mănăstire, unde se află mormântul părintelui său, nu ne-ar fi oare o indicație precisă că nu de mult se va fi stins Vlad Vvd. Călugărul, și că piosul său fiu se va fi aflat la această mănăstire cu ocazia poate chiar a înmormântării domnescului său părinte, dacă nu pentru îndeplinirea creștineștilor datorii de pomenire a sufletului său, sau a punerii lespezii mormintale peste groapa lui?

Bazat pe acest act în special, am pus data suirei lui Radu Vvd. cel Mare pe tron, între Decembre 1495 și Ianuarie 1496.

Odată fixată această dată, rămâne bine stabilit că Radu a urmat părintelui său în mod firesc, căci îi fusese asociat la domnie încă din 1492 ²⁾; prin urmare documentele: din Septembrie 8, al acestui an ³⁾ și din 1494 Iulie 13 ⁴⁾ rămân ca fiind date de Radu încă în timpul vieții părintelui său, și hrisoavele purtând datele de 1496 Ianuarie 18 ⁵⁾, Ianuarie 31 ⁶⁾, și Aprilie 14 ⁷⁾ sânt ale lui ca domn de sine stătător.

Încă din 1495 Novembre 1 ⁸⁾ aflăm pe un pretendent la tronul Țării Românești anume Vlad, «filius quondam Draculyae», identificat de Dl. Lăpedatu ⁹⁾ cu fiul mai mare al lui Vlad Țepeș, frate deci cu Mihnea, pe care de altfel îl găsim în acelaș an făcând presiuni pentru câștigarea tronului părintesc; Vlad pretendentul acesta va fi murit, pe semne ca pribeag, căci nu mai aflăm nimic de el, ba înclin a crede că se va fi stins din viață încă înainte de 1508.

Din hrisoavele cunoscute mie dela Radu Vvd. cel Mare din

¹⁾ Al. Lăpedatu: Vlad Călugărul extras din Conv. Lit. XXXVII p. 50 nota 1; v. și Arh. St. M-rea Govora pach. 32 netreb. azi la Moscova.

²⁾ G. D. Florescu: op. cit. doc. LXXXIII.

³⁾ *ibidem*: St. Nicolaescu; op. cit. p. 240; v. v. Arh. St. M-rea Govora pach. 1, doc. 2, azi evacuat.

⁴⁾ Lăpedatu: op. cit. p. 50 nota 1; Domnia-Sa, în această notă, ne indică sursa următoare: Arh. St. Cond. M-rei Govora f. 87, cu toate că controlând cele două condiți No. I și II din 1856 nu am putut găsi în nici una, un act cu data de mai sus. Fi va oare actul din 1494 Septembrie 13 dat din Târgoviște (v. Docan op. cit. p. 76/7; v. Acad. Rom. pach. 95 No. 8).

⁵⁾ *ibidem*: v. Arh. St. M-rea Govora pach. 32 netreb. azi la Moscova.

⁶⁾ Lăpedatu: op. cit.; v. Acad. Rom. doc. 266/XI, azi la Moscova.

⁷⁾ *ibidem*: Arh. St. M-rea Govora pach. 5 No. 2 azi la Moscova.

⁸⁾ Hurmuzachi: vol. II part. 2 p. 365; actul lui Vladislav, Regele Ungariei, către acel «Magnifico Vlad Vayvodae, filio quondam Draculyae» prin care îl soamează să părăsească neîntârziat Ardealul.

⁹⁾ op. cit. p. 53/6.

timpul domniei părintelui său, am spus mai sus, că avem unul din 1492 Septembrie 8 și altul din 1494 Septembrie 13 ¹⁾).

Primul este singurul al cărui divan ne este cunoscut, de altfel identic cu cel al ultimului hrisov cu mărturii domnești de la Vlad Călugărul.

Documentul este dat în Târgoviște, atunci când toate hrisoavele lui Vlad Călugărul din acel an sunt din București.

În al doilea act, dat tot din Târgoviște, Radu, ca asociat al părintelui său, întărește boerilor săi jupan Radu stolnic și Badea, mai multe părți de moșie în Fînțești, partea lui Voicu, și altele cumpărate de la Stanciu Furduescul.

Cu toate că Radu Vvd. cel Mare specifică în acest document că Radu stolnicul este boer al său, totuși nu aflăm pe nici un personaj cu acest nume și dregătorie printre divanele sale. Neamul din care face parte nu-mi este de asemenea cunoscut până în prezent.

Cât pentru Stanciu Furduescul, acesta este un nou caz de nume de boer cu terminațiune pură românească, ce trebuie adăugat la cele cunoscute nouă din secolul al XV-lea unde am întâlnit, — de data aceia însă în divan, — pe următorii trei boeri: Vintilă Florescul, Drăghici Vintilescul și Barbul Craiovescul ²⁾).

Pentru moment nu pot lega pe acest Stanciu Furduescul cu neamul boierilor cu acest nume, aflat ca scoborând din Vlad Dracul, după un hrisov purtând data de 1800 de la Alexandru Vvd. Moruzi ³⁾).

Primul hrisov cu divan, cunoscut mie de la Radu Vvd. cel Mare ca Domn deplin este următorul:

I. 1496 Aprilie 14. Fără loc ⁴⁾

Radu Vvd. cel Mare întărește M-rei Govora «pe care găsindu-o învechită o am ridicat și înnoit domnia mea», stăpânire peste satele Ioneștii, toți cu siliștea Corbenilor cumpărate de dânsul de la Bordea

¹⁾ Docan: op. cit. p. 76/7; v. Acad. Rom. pach. 95 No. 8.

²⁾ G. D. Florescu: op. cit. doc. LXXIX p. 59;

³⁾ N. Iorga: Studii și Documente. vol. VII.; proprietatea D-lui Profesor C. Miculescu din Argeș.

⁴⁾ Arh. Stat. Cond. Govorei, I (1856) p. 182-4; v. Docan: op. cit. p. 78/536 v.; Lăpedatu: op. cit. p. 50 nota 1.

și de la *jupâneasa acestuia Anca, fiica lui Jitian*, și de la fii Micului pe 120 florini ungurești, și via de la hotarul Copăcelul, precum și vinăriciul domnesc și boeresc dintr'aceea vie, cumpărat de Voevod de la Oprea, Ivașco și Radul drept 3000 aspri.

Mărturiile domnești: *Jup. Drăghici Vintilescul, Jup. Barbul Craiovescul, Jup. Părvul vornic, Jup. Staico logofăt, Jup. Tudor vistier, Danciul comis, Dumitru paharnic, Stroe spătar, Izvoranul stolnic, Radu și Dragomir stratornici, scrie Corlat.*

Din hrisovul, de mai sus aflăm mai întâi că M-reia Govora a fost reclădită de Radu cel Mare, prin urmare scrisoarea adresată de acest Voevod Brașovenilor, prin care-i roagă să-i trimeată: «pe acel meșter sticlar»¹⁾ să vie să-i facă «niște ferestre la biserică», trebuie pusă fie în corelație cu reclădirea M-rei Govora, fie cu aceea a M-rei Dealul, mai târziu între 1499 și 1500.²⁾

În privința moșiilor întărite M-rei la data aceasta, ele ne sunt cunoscute din întăriri anterioare.³⁾

Cât privește pe soția vânzătorului siliștei Corbenilor, nu trebuie să confundăm pe Jitian, părintele ei, cu omonimul său, feciorul al doilea al lui Staico logofăt, cumnatul Domnului⁴⁾.

Părintele jupânesei Anca este aflat încă din anul 1493⁵⁾ în hrisovul lui Vlad Vvd. Călugărul dat M-rei Govora la 1 Aprilie 1494⁶⁾. Acest hrisov memorează existența unui fiu și a unei fiice ai lui Jitian.

Jupânul Jitian va fi fost poate stratornicul din documentele anului 1472⁷⁾, aflat și ca clucer la 1473⁸⁾.

În ceea-ce privește pe matorii Domnului din hrisovul nostru, referindu-ne la ultimul divan cunoscut dela Vlad Vvd. Călugărul, și anume din Junie 1495⁹⁾, mai că nu aflăm vre-o schimbare, ceeace denotă, în chip neîndoelnic, că n'au fost certuri pentru tron între părinte și fiu, dregătorii primului sprijinind pe al doilea în politica înțeleaptă și pacinică începută de tată și încheiată odată cu coborârea în mormânt a fiului.

¹⁾ Bogdan: *Doc. privilegiate la relațiile Țării Rom. cu Brașov și Țara Ungurească* în sec. XV și XVI. (1413—1508), ed. 1905, vol. I, doc. CCI p. 240/1.

²⁾ Iorga: *Inscripții din Bis. Rom.* vol. I, fascicola I p. 97/8 No. 195; v. și Docan: *Despre Elemente cronologice* în Anal. Acad. Rom. sect. ist. seria II. tom. XXXII p. 41.

³⁾ G. D. Florescu: *op. cit.* doc. XCII p. 77.

⁴⁾ ptr. acest boer mai departe p. 12.

⁵⁾ La 30 Mai. v. G. D. Florescu *op. cit.* doc. LXXXVI. p. 73.

⁶⁾ *ibidem* doc. XCII p. 77.

⁷⁾ *ibidem* doc. LV și LVI p. 46.

⁸⁾ *ibidem* doc. LVII p. 47.

⁹⁾ *ibidem* doc. XCV p. 78.

Iată și cele două divane puse față în față:

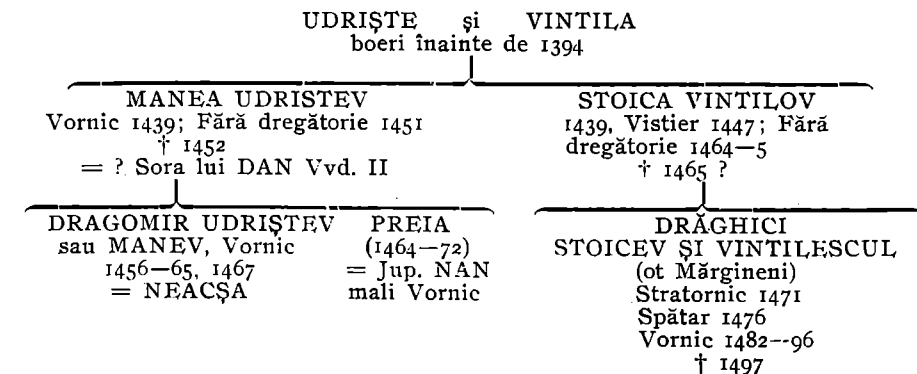
Sub Vlad Călugărul în Junie 1495   *Sub Radu cel Mare la 14 Apr. 1496*

1) Drăghici mare vornic	1) Drăghici Vintilescul
2) Cârștian biv vornic	2) Barbu Craiovescu
3) Staico logofăt	3) Pârful vornic
4) Tudor vistier	4) Staico logofăt
5) Danciul comis	5) Tudor vistier
6) Dumitru paharnic	6) Danciul comis
7) <i>Albul stolnic</i>	7) Dumitru paharnic
8) Stroe spătar	8) <i>Izvoranul stolnic</i>
9) Radul postelnic	9) Stroe spătar
	10) Radu și } stratornici
	11) Dragomir }
10) Zlate logofăt ispravnic	
11) Cârliig grămătic	12) Corlat scriitor

Precum vedem afară de stolnic, nici un boer nou în divan.

Drăghici, marele vornic din fruntea divanului lui Vlad Călugărul, este aflat la acelaș loc de cinste la Radul cel Mare. Aci îl întâlnim pentru ultima dată cu epitetul distinctiv de Vintilescul, epitet cunoscut nouă încă din 1487 Julie 31¹⁾ și 1491 Septembre 3²⁾.

Am căutat altundeva³⁾ a lămuri pe cercetătorii genealogici asupra identificărei acestui boer, aflat de mine ca strămoșul cel mai îndepărtat, documentar cunoscut, al neamului boerilor ziși «ot Mărgineni». Am arătat că el este unul și acelaș personagiu cu Drăghici Stoicev. În privința încrângătorei genealogice, publicată de mine în lucrarea mea asupra divanelor,⁴⁾ am totuși de făcut unele rectificări, așa fel că arborele genealogic s-ar putea prezenta precum urmează:

¹⁾ G. D. Florescu; *op. cit.* doc. LXIX p. 59.

²⁾ *ibidem* doc. LXXX p. 67.

³⁾ *ibidem*: nota 3 p. 67-9; v. și lucrarea mea asupra boerilor «ot Mărgineni».

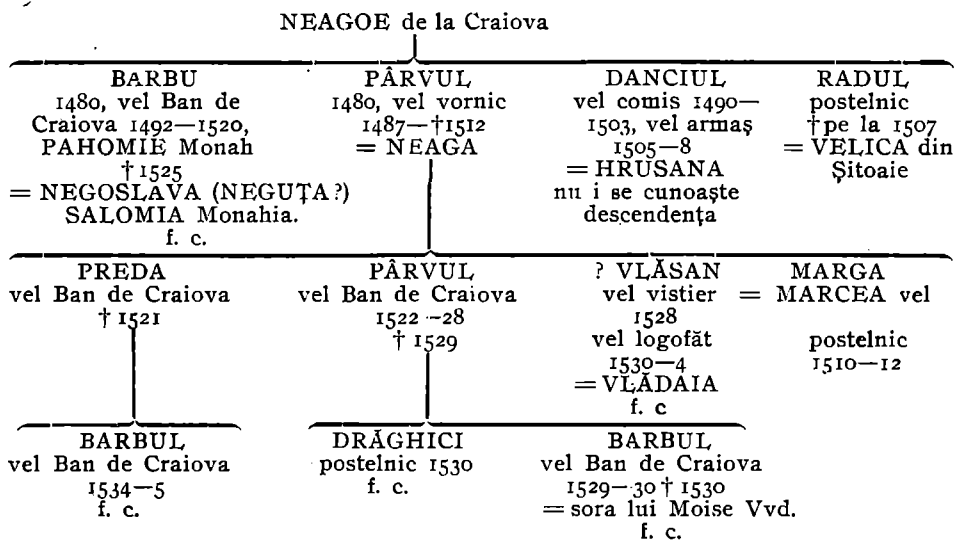
⁴⁾ *ibidem*: p. 64.

Barbu Craiovescul este cunoscutul frate mai mare al lui Preda vornicul, Danciul comisul și Radu postelnicul, fii lui Neagoe de la Craiova ¹⁾.

Pe Barbu l'am întâlnit pentru ultima oară în divanele lui Vlad Vvd. Călugărul la 1494 Iulie 22²⁾, iar pe Pârvul, frate-său la 1493 Iunie 16³⁾.

Barbu Craiovescul nu a avut scoborători. Călugărit împreună cu soția sa Negoslava sau Neguța (Monahia Salomia) sub numele de Pahomie Monahul; el moare la adânci bătrâneți la 1525.

Descendența lui Pârvu vornicul este următoarea :

Cârștian biv vornicul este un boer binecunoscut al lui Vlad Vvd. Călugărul, încă de la 1483 Ianuarie 27⁴⁾; el lipsește din primul divan al lui Radu Vvd. cel Mare, dar îl vom afla îndată sftnic credincios al fiului precum fusese și al tatălui.

Întâlnit și cu epitetul distinctiv de Buzescul în primele divane din secolul al XVI-lea el îmi este totuși cunoscut din alte documente ca autor «per feminas» al neamului boerilor ziși «ot Stănțești», neputând fi documentar legat cu neamul boerilor Buzești de la sfârșitul secolului XVI.

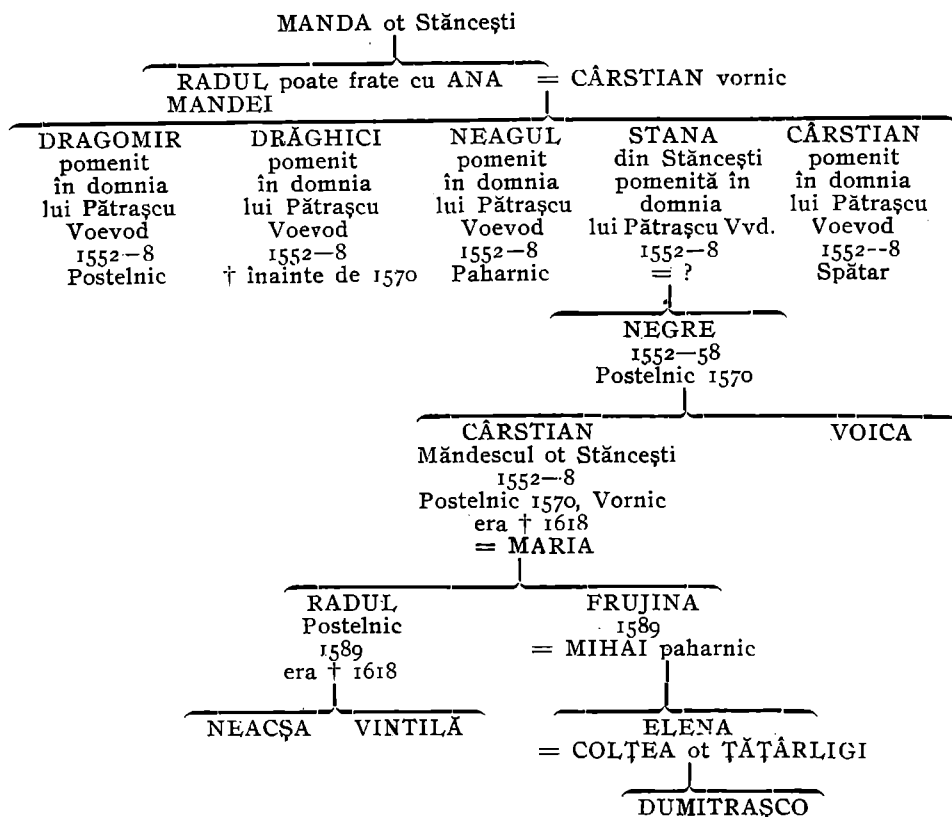
¹⁾ I. C. Filitti, loc. cit.

²⁾ G. D. Florescu: doc. XCIII.

³⁾ *ibidem*: doc. LXXXIX.

⁴⁾ *ibidem*: doc. LXIII și nota 2 la acel doc.

Spîța lui scoborătoare cunoscută mie este următoarea:

Staico logofătul, cunoscut și sub numele de «ot Ruși», «ot Măgureni», «ot Bucov», este ginerele lui Vlad Vvd. Călugărul și deci cumnat lui Radu Vvd. cel Mare. Căsătorit, pe semne încă înainte de 1480, cu Caplea, fiica cea mai mare a lui Vlad Călugărul și a călugăritei Samonida, ea îi adusese ca zestre două zeci și opt de moșii ¹⁾ pe care le enumerăm:

Dobrița jumătate, Bădeasa, Marea Ciupovă, Pocoiștea, Șegarcea, Dragoslavele, Stoenestii a treia parte, Bădeanii, Dragomirești, *Ruși*, Mogoșestii, Drăgăneștii a treia parte, Băneștii, Conțeștii, Corneștii, *Măgureni*, Bucovulețul, Descoperesti, Găojanii, Cornățelul, Ulmeni, Oltenița, Clăteștii, Deadilovul, Borus a treia parte, Grădelele, Cocorăștii din sud Prahova jumătate și Stoenestii a șasea parte.

Staico logofătul, întâlnit pentru prima oară în divanul socrului său

¹⁾ Informație dată mie de către D-l Const. C. Sărățeanu, Inalt Regent.

la 1482 Junie 13¹⁾, fusese pe semne comisul lui Basarab Vvd. Țepeluș²⁾, și'l vom întâlni de acum înainte în toate divanele lui Radu Vvd. cel Mare până la 1505.

Rudă indiscutabilă cu începătorul neamului boerilor din Mărgineni sus menționat, poate și el scoborător prin femei al lui Staico Vintilov, este cunoscut ca înaintaș al neamului boerilor ziși «ot Bucov» de la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Spîța lui curgătoare aflată din alte documente este următoarea:

STAICO
ot Ruși, ot Măgureni, ot Bucov.
? Comis 1478—81; Logofăt 1482—1505
= 1480—82 Domnița CAPLEA sin Vlad.
Vvd. Călugăruț † 1511

PĂRVUL	JITIAN	BARBU	STANA	CAPLEA	PREEA
1492	1492	1492	= TUDOR Log.	= NEAGOE	
Comis			ot Orboești	Vistierul	
= Fiica lui					
Dimitrie					
Jacsici					
† f. c.					

După moartea lui Staico log. soția sa Caplea s-a recăsătorit cu fostul spătar al fratelui ei Radu Vvd., Bogdan, înaintat în urmă vornic în domnia lui Vlad Vvd. Vlăduță, fratele ei vitreg.

Nu pot spune pentru moment cum se leagă descendența lui Staico logofăt cu omonimul său Staico postelnic din Bucov dela sfârșitul secolului al XVI-lea³⁾, care îi era nepot.

Neamul din care face parte Tudor vistierul nu-mi este cunoscut până în prezent; știm numai că acest boer a înzestrat Mănăstirea Govora cu moșia Poiana, zisă și Nevoia⁴⁾

Danciul comis este al treilea frate Craiovesc⁵⁾

De asemenea ca pentru Tudor vistierul, neamul lui Dumitru paharnicul nu-mi este cunoscut.

Noul sftenic, Izvoranul stolnicul, este întâlnit când sub numele acesta când sub cel de Dragomir, ba chiar uneori Dragomir Izvoranul⁶⁾.

Ce legătură va fi avut acest dregător cu boerul care pare a purta acelaș epitet distinctiv Badea Izvoranul peste câte-va decenii, nu putem spune, de asemenea nu putem răspunde la întrebarea dacă Dragomir Izvoranul este înaintașul neamului cunoscut din sfârșitul secolului al XVI-lea cu numele de «ot Izvor» descendent din Cernica vel vornic înaintașul boerilor Știrbei, Izvorani și a unor boeri numiți «ot Milcov» și «ot Drăgănești».

¹⁾ G. D. Florescu *op. cit.* doc. LXII p. 55.

²⁾ *ibidem* : divanele documentelor.

³⁾ pentru acesta N. Iorga: *Constantin Căpitanul*, Prefața.

⁴⁾ aci mai departe rezumatul doc. No. XI cu data de 1499 Iulie 13.

⁵⁾ I. C. Filitti: *op. cit.*

⁶⁾ v. aci divanul doc. No. X din 1499 Iunie 15.

Cât pentru Albul stolnicul lui Vlad Vvd. Călugărul cred, și totul mă îndreptățește spre această ipoteză, că el este vistierul lui Radu Vvd. cel Mare, boer de încredere al acestuia, trimes de altfel în dese misiuni prin Ardeal, cu toate că nu-l aflăm nici odată figurând printre mărturiile domnești ale Voevodului.

Nici de neamul lui Stroe spătar nu putem spune nimic precis. Să fie oare el acel Stroe Boghianul de care ne vorbește un act din 1605 Ianuarie 14, părintele jupănesei Stancăi, soția lui Drăghici vornicul din Florești ?¹⁾

Postelnicul Radu poate fi ori cel de al patrulea frate Craiovesc, ori poate acel nepot al lui Drăghici de care ne vorbește un act din 1489²⁾ unde este aflat fără dregătorie, iar la 1498³⁾ în această funcție.

Pentru postelnicul, recte stratornicul Dragomir, evident diferit de stolnicul Dragomir, alături în divan, nu știu din ce neam boeresc va fi făcut parte.

Despre grămăticul Corlat aflăm unele informații din actele lui Radu Vvd. cel Mare⁴⁾

II. 1496 August 1, Târgoviște⁵⁾

Radu Vvd. cel Mare întărește M-rei Govora, pe care o reînnoie, și năstavnicului ei Chir Dorotei, satele Nănășeștii și cu morile de la Gura Topolovului, foste cumpărături ale părintelui Domnului, și încă un vad de moară în Topolov și Ioneștii, Hințea, o moară în Răbnic, Stoiceni *foști dați de zestre maicii sale de la părintele ei*, și după acea îi *cumpărase de la Vlaicul* pe 6000 aspri, în fine Domnul mai întărește o altă vie în Copăcel cumpărată de Domn și alta de la moșul său Vlad Vvd., precum și șase sălașe de țigani.

Mărturiile domnești: *Jup. Drăghici Stoicev*, *jup. Barbul Cralevschi*, *jup. Cărstian biv și vornic*, *jup. Părvul vornic*, *jup. Staico logofăt*, *Todor vistier*, *Danciul comis*, *Dragomir stolnic*, *Dumitru paharnic*, *Stroe mecionoșa*, *Radul și Dragomir stratornici* Sin pisah.

¹⁾ v. Cartoanele M-rei Strâmbul (Găiseni) v. și Documente argeșene ale Efo-riei Spit. Civ. în Buletinul Comisiei Istorice vol. 3, 1924 p. 79.

²⁾ Aprilie 21 v. Arh. St. dosar M-rea Mărgineni.

³⁾ v. mai departe aci doc. No. IV din 1498 Februarie 16.

⁴⁾ Arh. St.: Cond. Govorei II p. 247/51.

⁵⁾ Cond. St. Cond. Govorei I (1856) p. 255—9; v. cond. veche a Govorei p. 285 azi evacuată; Arh. St. M-rea Govora pach. 7 No. 1 fond. ist. idem; v. Docan: op. cit. p. 78/9; Miletici și Agura: *Daco Romanite Pismenosta* în Sbornic IX, Sofia p. 345/7.

Din conținutul documentului de mai sus, aflăm vorbindu-se de maica Voevodului, deci de soția cea dântâiu a lui Vlad Călugărul. Știm de altfel că acest Voevod a fost căsătorit de două ori, întâi cu Rada, în călugărie Samonida, și apoi cu Maria, în călugărie Epraxia. Nu putem fixa, nici data primei căsătorii, nici a celei de a doua. În vedere însă că Radul cel Mare urmează imediat la domnia tatălui său, trebuie să admitem că el este fiul cel mai mare, și deci de aceea asociatul său la cârma țării încă din 1492. Maica lui Radu cel Mare este Samonida¹⁾. Cât privește pe părinții ei și poate rudenia posibilă cu Vlaicu de la care Voevodul cumpăra ocine în acelaș sat Stoiceni, nu pot pentru moment da informațiuni mai precise. Acest Vlaicu este frate cu un Albu. Fi-va oare acest Albu, vistierul de care am mai vorbit și mai sus²⁾? Specificarea distinctivă că Vlaicu era frate cu el mă îndrituește a susține că Albul acesta era un personagiu destul de important, ori alt boer cu acest nume decât vistierul lui Radu cel Mare nu întâlnim în tot cursul domniei acestui Voevod.

Un document interesant prin modul cum se adresează Voevodul către Vlaicu este următorul pe care'l dau în extenso³⁾.

«Cu mila lui Dumnezeu Io Radul voevod și domn scrie domnia «mea' lui Vlaicu și așa îți grăesc domnia mea cum că în ce ceas vei vedea «această carte a *Domniei mele iar tu într'acest ceas să-ți încarci toată «povara și toată averea ta ce ai să te duci*⁴⁾ din sat, unde știi, pentru «că acest sat Stoiceni, domnia mea însu-mi l'am dat călugăriții maicii «domniei mele, fiindu-i dată *zestre și într'acest chip* îi este acest sat moșie «moștenească, pentru acea i l'am înapoiat *domnia mea ca să fie ai ei* «moșie ohabnică și de nimenea ne zăticnită după zisa domniei mele și «nimenea să nu cuteze a bântui *pre acest sat Stoiceni nici Județii, nici «birarii, nici podvonicarii nici slugile dvornicului, nici slugile sau din «boerii domniei mele* ce se vor trimite după slujbele și trebile domniei «mele pentru că ori-care se va ispiti a-i bântui pre ei unul ca acela va «lua mare pedeapsă și urgie de la domnia mea. Într'alt chip nu va fi «după zisa domniei mele».

Cu toate că nedatat și fără specificarea precisă a Voevodului care'l dă, nu încape nici o îndoială că hrisovul vine de la Radu cel Mare. Numele maicii voevodului este aflat în reîntărirea făcută de Neagoe Vvd. Basarab M-rei Govora asupra acelorași moșii la 30 Octombrie 1517⁵⁾.

În privința boerilor divaniști din documentul II de mai sus nu avem nimic de adăogat fiind aceiaș cunoscuți până acum, Drăghici de

1) Stoica Nicolaescu: *op. cit.*, p. 51 și 241; v. Actele M-rei Rusicu din Sf. Munte. Chiev 1873 p. 494; v. Arh. St. M-rea Govora, pach. 5, doc. 3.

2) aci pag.

3) Cond. Govorei I (1856) p. 241/2 la Arh. St.

4) Frânturile de frază subliniate aci sunt păstrate de mine întocmai după cum le-am aflat menționate în condica Mănăstirei Govora unde transcriitorii S. Marcovici și Gr. Alexandrescu specifică sublinierea acestor frânturi de fraze cu cerneală roșie în vechea condică.

5) St. Nicolaescu: *op. cit.* p. 241; v. Arh. St. M-rea Govora pach. 5 No. 3 azi la Moscova.

data aceasta cu specificarea de Stoicev, epitet cunoscut nouă încă din domnia lui Vlad Călugărul.

Stolnic este acelaș Izvoranul, doar trecut aci cu numele său de botez: Dragomir; Stroe mecionoșă este spătarul, după traducerea dregătoriei: purtător de sabie.

III. 1497 *Januarie 9, Târgoviște* ¹⁾.

Radu Vvd. cel mare întărește M-rei Tismana satul Cârbești, partea lui *Cazan Dohoreț*, pentru că a schimbat Sf-ta M-re cu *Stoica Dohoreț* și cu *frații lui* și au dat călugării lui Stoica și fraților lui, partea Sf-tei M-ri din *Corbi*. Domnul mai adaogă 30 de fiorini ungurești.

Mărturiile domnești: *Jup. Drăghici Stoicev*, *jup. Barbul Cralevschi*, *jup. Crâstian biv vornic*, *jup. Prăvul vel vornic*, *jup. Staico logofăt*, *Tudor vistier*, *Danciul comis*, *Stroe spătar*, *Dumitru paharnic*, *Izvoranul stolnic*, *Radul și Dragomir stratornici*, scrie Bran.

În privința boerilor pomeniți în actul acesta avem de relevat hrisovul lui Vlad Vvd. Călugărul din 1495 Septembrie 8²⁾, unul din ultimele cunoscute de la acest Voevod, al cărui divan nu-l cunoaștem. În acel hrisov Vlad Vvd. Călugărul întărește boerului său Stanciul Dohoret cu fii, mai multe părți de ocină în Cârbești, cumpărate de la mai mulți proprietari, «iar domniei au dat un cal».

Atât acest document cât și cel de sus nu ne spun precis ce grad de rudenie era între Stanciul Dohoreț, Cazan Dohoreț și Stoica Dohoreț cu frații, evident rude foarte apropiate între ei și încă de sânge, pentru a purta toți acelaș nume specific. Inclîn totuși a crede că acest boer Stanciul Dohoreț poate fi identificat cu Stanciul vistierul, dregător al lui Vlad Călugărul pentru ultima oară la 1485 Aprilie 5³⁾, care precum am spus, la locul în drept, este fostul comis al aceluiaș Voevod.

De boerii Cazan și Stoica vorbesc documente ulterioare datelor de mai sus, fără însă a ne da lămuriri mai precise asupra neamului lor, pe semne însă amândoi dintr'un neam stins încă din vremea lui Radu cel Mare.

Cât privește moșia Corbi, ea se află în Jud. Gorj și se numește azi Corbeni, diferențiându-se de satele Corbi din Vlașca și Corbii de Piatră cu Corbii Ciungi, proprietăți a altor boeri cari n'au nimic a face cu neamul Dohoreților.

¹⁾ Stefulescu: *Doc. sl. rom. rel. la Gorj (1406—1665)* ed. 1908 p. 39—41; v. Stefulescu: *Gorjul pitoresc* p. 200; v. Milețici: *op. cit.* p. 347; v. Arh. St. M-rea Tism. pach. 2 fond istoric, azi evacuat.

²⁾ C. Giurescu: *Despre boeri*, ed. 1920 p. 29; v. Arh. St. fond istoric, azi la Moscova.

³⁾ G. D. Florescu: *op. cit. doc. LXVIII.*

Cred că spița genealogică a acestor boeri poate fi următoarea, dacă într'adevăr Stanciul Dohoreț și Staico Dohoreț nu sunt unul și același personajiu :

STANCIUL DOHOREȚ

? Comis 1483
? Vistier 1485
† înainte de 1497

 CAZAN
DOHOREȚ

 STAICO
DOHOREȚ

 Alți Frați

În ceea ce privește mărturiile domnești, n'avem nimic nou de adăogat, doar amintim că Drăghici vornicul din Mărgineni apare pentru ultima oară în divan; se stinge din viață pe semne în cursul anului, căci în divanul următor el numai figurează.

IV. 1498 Februarie 16. Fără loc ¹⁾).

Radu Vvd. cel Mare întărește feciorilor jupânului Drăghici vornicul anume Stoican, Neagoe și Drăghici și nepoților lui jupân Drăghici vornicul anume jupân Vintilă paharnic și jupân Radul postelnic și feciorilor lor ca să le fie stăpânire în Nicovani două părți pe care le-au ținut jupân Drăghici vornicul.

Mărturiile domnești: Jup. Barbul Craiovescul, jup. Pârvul vel vornic, jup. Crâstian biv vel vornic, jup. Staico vel logofăt, Tudor vistier, Danciul comis, Stroe spătar, Dumitru paharnic, Dragomir stolnic, Radul și Dragomir postelnici.

Boerii despre care vorbește prezentul act ne sânt personajii bine cunoscute.

Drăghici vornicul este primul sfetnic al lui Radu Vvd. cel Mare stins din viață precum am spus mai sus în cursul anului 1497.

Pe Stoican, fiul său mai mare, l'am întâlnit alături de surorile sale Maria, Neacșa și Chera la 1489 Aprilie 21 ²⁾ în hrisovul lui Vlad Călugărul pentru întărirea unui schimb de moșii: Blagodeștii și Cornenii.

Cât pentru nepoții lui Drăghici vornicul: Vintilă paharnic și Radu postelnic, întâlniți încă în actul din 1489 fără dregătorii, deci boeri tineri, D-nul Constantin C. Sărățeanu, Inalt Regent, din cercetările Domniei-sale, îmi face cunoscut că acești doi boeri sânt fii lui Udriște Banul fost boer de frunte al lui Basaraba Laiotă și Vlad Călugărul; pe semne

¹⁾ Arh. St. M-rea Mărgineni dosar 17/842 relativ la moșia Muru sud. Saac, azi evacuat la Moscova; v. fișe inedite St. D. Grecianu la neamul boerilor Filipești, azi în biblioteca D-lui Const. P. Grecianu.

²⁾ Arh. St. dosar M-rea Mărgineni. v. Fișe inedite St. D. Grecianu la neamul boerilor Filipești.

Udriște puternicul boer stins din viață la începutul domniei lui Vlad Călugărul.

Tot D-nul Sărățeanu îmi spune că acest Udriște ar fi fost frate cu Drăghici Stoicev și deci fiu și el. al lui Stoica Vintilov¹⁾.

În ceea ce privește moșia Nicovani o aflăm pomenită într'un hrisov din 1538 Junie 15²⁾ în care M-rea Mărgineni este numită Drăghicești, indicându-i-se și hramul «Arhistrategilor Mihail și Gavril» și prin care hrisov Voevodul, pe semne Radu Paisie, îi întărește jumătate din acest sat din partea lui Dan feciorul Minei.

Mărturiile domnești sunt cele cunoscute.

V. 1498 Aprilie 15. Fără loc³⁾.

Radu Vvd. cel Mare întărește M-rei Govora livedea de lângă hotarul Vlădicăi, cumpărată de egumenul Dorotei pe 1500 aspri, de la Popa Buncea cât a ținut acesta și să-i mai fie stăpânire S-tei M-ri de la Vadul Slatinei, de la Trestioara din jos și din sus cu livezi și păduri.

Mărturiile domnești: Jup. Părvul vel vornic, jup. Cărstian fost vel vornic, jup. Staico vel logofăt, Tudor protovistier, Ștroe vel spătar, Dumitru vel paharnic, Dragomir vel stolnic, *Danciul vel comis*, Radul și Dragomir vel postelnici, scrie Stanciul grămăticul.

Din divan lipsește Barbul Craiovescul; cred însă că, din cauză deteriorării originalului, a scăpat din vedere transcriptorului din condică, locul ocupat de acest însemnat dregător al lui Radu cel Mare; de altfel aflăm și câte-va inversiuni în succesiunea boerilor, în special în ceea ce privește pe al treilea frate Craiovesc, care aci se află după stolnic și înainte de postelnici, când până acum a fost tot întâlnit îndată după vistier și înaintea chiar a spătarului.

VI. 1498 Iulie 19, Târgoviște⁴⁾.

Radul Vvd. cel Mare confirmă dania făcută de Vlad Vvd. părintele său *mănăstirei Răncăciouul* «și iarăși a dat venitul vinări-ciuului din Cărstieni ce se va cădea domnesc și gălețile ohabnice

¹⁾ v. pentru aceste rudeni, precizările mele în studiul meu în manuscris asupra boerilor «ot Mărgineni».

²⁾ Arh. St. dosar M-rea Mărgineni, azi la Moscova.

³⁾ Arh. St. Cond. M-rei Govora I (1856) p. 613; v. *ibidem* Cond. II p. 634.

⁴⁾ pentru textul actului Arh. St. M-rea Nămăeștr pach. 2 doc. 1 cu trad. Pesacov azi la Moscova, iar ptr. divan: Revista Istorică a D-lui N. Iorga anul X, 1924 p. 152 și «Prietenul nostru» din Câmpulung 1924 I/II.

«din venitul domnesc dela grău și dela ovăz, din județul Pădureț
«satele anume Iacoveștii și Dobroeștii și din județul Vlașca iarăși
«din venitul domnesc dela grău și dela orz satele anume Băneștii
«și Dobrineștii și Vaidiești și Găești și Străoștii».

Mărturiile domnești: *Banul Barbul*, *Badea fost mare vornic*,
Părvu mare vornic, *Stanciu logofăt*, Tudor vistier, Danciu comis,
paharnicul Radul al lui Vintilă, Dragomir stolnic, Radu și Dragomir
armaș, Oancea grămătic.

Am adăogat la rezumatul documentului de mai sus datat din 1498
Julie 19 divanul aflat într'altă publicație unde nu ni se indică nimic
decât acesta așa cum îl dau mai sus, evident greșit, specificându-se
că documentul este dat în 7006 adică 1497/8 M-rei Răncăciovului. Ne-
fiindu-mi în măsură a controla atât textul cât și divanul actului, cred
a nu mă înșel coroborând în una știrile aflate asupra acestei mă-
năstiri, despre a cărei existență prin documente în vremurile acestea nu
am nici o altă cunoștință.

Mănăstirea Răncăciovul se află în județul Muscel, plasa Podgoria,
comuna Gorganul, și este reclădită de Arsenie Șoimul vel căpitan și
soția sa Ana la 1647¹⁾ sau 1652²⁾

Aflăm totuși din rezumatul actului de mai sus că această mănăstire
a existat încă din timpul domniei lui Vlad Călugăru, dar n'am aflat
până acum conținutul acelu act de întărire.

Județul Pădureț, de care se vorbește în act, este o porțiune din
actualul județ Muscel, pe semne spre sud, județ azi contopit cu județul
Muscel, poate chiar fracționat între județele limitrofe precum au dispărut
județele Săcueni și Gilort.

Satele de care se pomenește în act sânt azi în județul Muscel.
Relevăm totuși numele satului Vaidiești care trebuie să fie leagănul
unui neam de boeri, cunoscut în cursul secolului al XVII-lea cu numele
de boerii «ot Vai de ei».

Cât privește pe martorii domnești ai actului de mai sus aflăm
câteva schimbări, pe care le vom releva făcând la locul în drept și cu-
venitele puneri la punct.

Mai întâi aflăm pe Barbul Craiovescul cu dregătoria de Ban, pe
care nu i-o mai văzusem pusă de grămățici, cu toate că el este în această
dregătorie încă din 1487³⁾.

Întâlnim din nou pe Badea biv vel vornic. Acesta este cunoscutul
boer aflat încă din domnia lui Vlad Călugăru: anume Badea din Co-
jești, ginerele lui Udriște.

Stanciu logofăt este evident o greșală, fie de tipar în revista D-lui
Iorga, fie a transcripteurului actului, căci nu poate fi decât cunoscutul

1) Dicționarul Geografic vol. V. col. II p. 248.

2) C. Rădulescu-Codin: *Muscelul nostru*, ed. Câmpulung 1922 p. 56 nota 6.

3) G. D. Florescu *op. cit.* doc. LXIX și nota 3.

cunnat domnesc Staico; afară numai dacă Stanciul și Staico sânt unul și acelaș nume.

Paharnic este un boer nou. Epitetul distinctiv, pe semne Vintilov, în originalul slavonesc, ne-ar indica origina acestui nou sfetnic domnesc și precum vom vedea în unele din divanele ulterioare el este fiul unui Vintilă. Epitetul distinctiv de Vintilov l'am întâlnit la boerul Stoica¹⁾ părintele necontestat al lui Drăghici Stoicev sau Vintilescul. Să fie oare frate cu acesta? Lucrul îmi pare neverosimil pentru următorul motiv:

Este o prea mare trecere de timp, mai mult decât trei decenii, dela dispariția lui Staico Vintilov, încât ar putea mai repede să fie feciorul acestuia decât frate și deci ar fi trebuit să poarte acelaș epitet distinctiv Stoicev. Radul fiind însă feciorul unui Vintilă, părintele său nu poate fi decât Vintilă Florescul, marele logofăt al lui Vlad Călugărul sau Vintilă paharnicul de care am aflat vorbindu-se în actele din 1489²⁾ și 1498³⁾.

Totul mă îndreptățește a susține că primul dintre cei doi Vintilă este părintele acestui nou paharnic al lui Radu cel Mare, căci el este acel boer important, în ultima jumătate a secolului al XV-lea, după care paharnicul Radu își va fi luat numele de Vintilov.

Pe descendenții lui Vintilă Florescul îi cunoaștem din alte informații documentare⁴⁾. Ei sânt: 1) Drăghici, viitorul paharnic al lui Neagoe Basarab Vvd. (1512—1521) și vel vornic al succesorilor lui la tronul Țării Românești⁵⁾ până la 1536; 2) Radu⁶⁾; 3) Lațco⁷⁾; 4) Vintilă⁸⁾; 5) Velica și 6) Neacșa⁹⁾. Despre aceste două jupănese nu știm în mod precis pe cine au ținut în căsătorie.

Dintr'un document foarte interesant privitor la rudeniiile din 1624¹⁰⁾ aflăm ca descendenți ai lui Vintilă Florescul doar numai trei copii, din cei șase enumărați mai sus; știut ne este însă că adesea, documente referitoare la rudenii nu ne relevă pe toate; multe ori frați sau surori lipsind din enumerarea copiilor vreunui boer și incidental aflăm printr'alte acte de existența altora, lucru care pune adesea în mare nedumerire pe cel mai scrupulos genealogist. Se poate deci ca actul purtând data de 13—15 Septembrie 1624 care relevă numai pe cei trei copii ai lui Vintilă Florescul,—indicând că la această dată nu se aflau în viață din sângele lui Drăghici vornicul decât Elena Doamna lui Radu Șerban Basarab Voevod și verii ei Socol din Cornăteni și Nicula din Cornăteni,—să nu

1) v. lucrarea mea asupra boerilor Mărgineni, în manuscris.

2) v. mai sus nota 2 pag. 16.

3) v. aci documentul IV pag. 16.

4) v. lucrarea mea asupra boerilor din Mărgineni.

5) v. divanele acestui Voevod. St. D. Grecianu: Șirul Voevozilor cu Divane și note.

6) v. lucrarea mea asupra boerilor din Mărgineni.

7) *idem.*

8) *idem.*

9) v. nota 10 de mai jos.

10) Act în colecția familiei Florescu, purtând data de 13 sau 15 Septembrie dat de 6 boeri luați de Alexandru Vyd. și scris în Târgoviște.

pomenească de ceilalți fii suscitați, în vedere că descendența lor se va fi stins înainte, încă în cursul secolului al XVI-lea.

În sprijinul ipotezei că Radul Vintilov paharnic este frate cu Drăghici vornicul din Florești, Velica și Neacșa mai vine și faptul că în neamul boerilor din Florești din secolul al XVI-lea aflăm pe Radu comisul Florescul vel clucer în urmă, care este urmaș direct din Vintilă Florescul; asertiunea aceasta bazându-se pe faptul bine cunoscut, că în neamurile boerești române se păstrau nume patronimice de familie, așa aflăm numele de: Drăghici la neamul Mărginenilor și Floreștilor din secolul al XVI-lea, Vintiță la acel al Cornățenilor, Cârștian la Stănțești, Staico este al boerilor «ot Bucov», Barbul și Părvul al Craioveștilor, Ivașco al Goleștilor și coborâtorilor lor, Ceparii și Bălenii, în fine Radu al Buzeștilor.

Revenind la mărturiile domnești din hrisovul No. VI și referindu-ne la boerii Radu și Dragomir trecuți ca armași, evident că dregătoria atribuită lor este o eroare, căci precum am văzut în divanele trecute ale lui Radu cel Mare, și de altfel precum vom vedea și în cele viitoare, acești boeri sânt postelnicii, recte stratornicii Domnului.

Mai observăm că din înșirarea mărturiilor domnești lipsește spătarul al cărui loc s-ar pare că este lăsat în alb¹⁾, titularul acestei dregătorii trebuind să fie neîndoelnic tot Stroe.

Grămăticul este cel cunoscut nouă dela 1491 Septembre 3²⁾.

VII. 1498—1499, *Fără lună, zi și loc*³⁾.

Radul Vvd. cel Mare dă poruncă slugilor sale Vălcul cu frații săi Dadul și Lumot și Ion și Dan și lui Stănilă cu frații Stanciul și Radul și Stan cu fii lor, și lui Slav cu frații săi Stan și Pătru și Dragomir și Stănilă cu fii și Manea cu frate-său Stoian cu fii, stăpânire peste Trestioara din Brădeț, Gura Jilțului din Câmpul Turcilor fiindcă le este ocină dreaptă și bătrână. Urmează specifica proprietăților fiecăruia din moșnenii de mai sus.

Mărturiile domnești: Barbul al Craiovei . . . . . jup.
Părvul mare vornic, jup. Staico logofăt . . . . . Dragomir
stolnic . . . . . *Stanciu grămătic.*

Am dat acest act între anii 1498 și 1499 leatul slavon fiind 7007 neputând specifica cu puținii boeri divaniști, mai ales în lipsa paharnicului, din ce an anume este.

Pe Stanciul grămătic îl aflăm la 1496 Aprilie 14⁴⁾.

¹⁾ Revista Istorică. anul X, 1924 p. 152.

²⁾ v. lucrarea mea asupra divanelor sec. XV-lea și cea asupra boerilor din Mărgineni.

³⁾ Miletici: op. cit. p. 348; v. Ghibănescu, *Surete și Izvoade* I p. 299/301; v. Arh. St. Mănăstirea Tismana pach. 40 doc. I; v. Stefulescu: *Doc. sl. rom. rel. la Gorj.* p. 41.

⁴⁾ v. aci doc. No. I.

VIII. 1499 *Januarie 9, București*¹⁾.

Radul Vvd. cel Mare întărește M-rei Govora satul Nevoia dat de *jupân Tudor vistierul*. Satul Nevoia se mai numea încă și Poiana.

Fără mărturii domnești.

Ispravnic Pârvul cel vornic.

Jupânul Tudor vistier, donatorul M-rei Govora este cunoscutul dregător al Voevodului, întâlnit încă și mai înainte printre mărturiile domnești ale lui Radu Vvd. cel Mare.

Pentru prima oară în domnia lui Radu cel Mare întâlnim pe un Ispravnic, care aci este cunoscutul boer Craiovesc aflat cu această dregătorie în tot cursul domniilor lui Vlad Călugărul și lui Radu cel Mare.

IX. 1499 *Januarie 25, Târgoviște*²⁾.

Radul Vvd, cel Mare cu titlul pompos «*Țărilor de peste Munți Amlășului și Făgărașului Ducă*» întărește M-rei Govora și egumenului Chir Dorotei satul Glodul tot cu toate hotarele, după cum a fost și mai înainte vreme moșie a Sf. Mânăstiri. După aceea l'a cumpărat Voevodul de la Cârstea și nepoții lui scutindu-l de dări.

Mărturiile domnești: *Jup. Barbul Banul, jupânii Cârștian și Badea foști vornici, jup. Pârvul vel vornic, jup. Staico vel logofăt, jup. Tudor vistier, jup. Danciul comis, Radul feciorul lui Vintilă paharnic, Stroe purtător de sabie*³⁾ *Izvoranul stolnic, Radu și Dragomir vel postelnici.*

Acesta este primul document cu divan cunoscut mie de la Radu Vvd. cel Mare în care și poartă și titlul pompos de Ducă al țărilor de peste munți Amlășu și Făgărașul.

Știm că aceste două ținuturi sunt aflate și în titulatura lui Vlad Călugărul în câte-va acte interne.

Că la data aceasta Ducatul Amlășului și Făgărașului nu erau în stăpânirea Domnului muntean, reese din faptul că chiar Radul cel Mare cere prin mijlocirea regelui Poloniei, Sigismund, stăpânirea Făgărașului

¹⁾ Arh. St. Cond. Govora II p. 396/7.

²⁾ Arh. St. Cond. Govora I p. 113; v. și Cond. II (1856); v. Arh. St. M-rea Govora pach, 3 sect. ist. azi la Moscova; v. și Cond. veche Govora p. 211; v. N. Docan *Studii numismatice* p. 80/1; v. I. Bogdan: *op. cit.* ed. II nota la doc. CLXXXII.

³⁾ Traducere din mecionoșa, identic cu spătar.

pe la 1502, când se ivi o vacanță asupra acestui ținut¹⁾, și nu-i fu acordată. Ulterior, cu câte-va luni înainte de moarte, Regele Ungariei îi va întări stăpânire asupra ținutului Geoagiului, ținut mult mai mic și mai puțin important; Făgărașul cu toate insistențele lui Radu cel Mare fu conferit Corvinilor, iar la stingerea neamului lor, lui Janos Bornemisza la 1505.

În privința mărturiilor domnești aflăm din nou în fruntea divanului pe Barbul Banul Craiovesc urmat îndată de Cârștian și Badea cunoscuții foști vornici de mai înainte. Stolnic este tot Dragomir, dar întâlnit aici cu numele de Izvoranu, precum l'am mai aflat și mai sus²⁾.

X. 1499 Junie 15, Târgoviște³⁾.

Radu Vvd. cel Mare întărește boerului său *Chicoș cu copiii lui și fetelor lui Stanca, Vișa și Rada* cu copiii lor satele: *Fântânele și Vernești, Plășcoi, Guțești, Cornu, Crih și Milești* precum și țigani câte părți va fi ținut jupân Chicoș fiindu-i lui de moștenire de mai înainte vreme de la moși strămoși, și să ție fetele lui jupân Chicoș moșia pentru că acesta n'a avut feciori, iar în caz că ar avea să ție fetele și cu fiii lui jupân Chicoș aceste sate și țigani împreună după moartea lui.

Mărturiile domnești: Jup. Barbul Craiovescul, jup. Cârștian și jup. Badea ce au fost vornici, jup. Pârvul mare vornic, jup. Staico logofăt, jup. Teodor vistier, jup. Stroe spătar, jup. Danciul comis, jup. *Radul paharnic, Dragomir Izvoranul stolnic, Radu și Dragomir mari postelnici, Oancea grămăticul.*

Personagiile despre care vorbește prezentul act nu-mi sunt identificabile, cât pentru moșii, două din ele îmi sunt cunoscute din mai multe hrisoave, și anume: Fântânele și Vernești care se aflau amândouă în județul Săcuenilor. Ele au trebuit să aparțină ramurei masculine descendente din Vintilă Florescul, cunoscutul mare logofăt al lui Vlad Vvd. Călugărul, de oare-ce aflăm stăpâni în Fântânele pe Anca din Coiani fiica lui Șerban Banul Craiovesc, de la care prin moștenire această moșie ajunge la Elena Postelniceasa Cantacuzino⁴⁾.

Tot în Fântânele este stăpână netăgăduită o scoborătoare din Vintilă Logofătul, jupâneasa Anca fiica Mariei celei bătrâne din Florești, soră deci lui Radu biv vel comis Florescul⁵⁾.

¹⁾ v. Lăpedatu: *Politica lui Radu cel Mare* în «Lui Ion Bianu» 1916 p. 214—18 v. și Hurmuzaki II, vol. 2.

²⁾ v. Divanele documentelor anterioare.

³⁾ Venelin: *Vlaho Bolgarskiĭa Gramoty*, p. 133/4: transcrierea actului o datorez bunăvoinței D-lui Iuliu Tuducescu.

⁴⁾ v. Enumerarea moșiilor ei în diata ei din 1667; v. Buciumul 1863; v. N. Iorga: *Doc. privitoare la Familia Cantacuzino*, ed. 1902 p. 42.

⁵⁾ Doc. M-rei Strâmbul, azi Găiseni, evacuate la Moscova.

Satul Vernești, care în urmă s'a numit Surdila a fost și el în stăpânirea acestei jupâneze Anca, după cum aflăm specificat într'un act cu data de 1590 Septembrie 20¹⁾ prin care această pioasă jupâneasă, după pilda mamei sale, închină amândouă satele: Fântânele și Vernești, M-rei Strâmbul, ctitoria neamului Mariei din Florești și a părinților acesteia: Drăghici vel vornic și Stanca.

Anca fiica Mariei din Florești, având moșia de la moși strămoși, s'ar prea putea ca jupânul Chicoș de care vorbește documentul nostru să fi fost un autor mai îndepărtat al acestor boeroaice.

În privința divanului, paharnicul Radu nu mai poartă epitetul distinctiv, cât pentru stolnic, pentru prima oară îl întâlnim cu amândouă numirile.

Gramaticul ne este cunoscut și el²⁾.

XI. 1499 Iulie 13, M-rea Glavacioc³⁾.

Radu Vvd. cel Mare întărește M-rei Govora și egumenului Dorotei satul *Poiana* cu hotarul ce se numește Nevoia, pentru că o închinase M-rei *jupân Tudor vistierul*. Domnul mai adaogă ocina în hotarul acelei Poeni.

Mărturiile domnești: Jup. Pârvul vornic, jup. Staico logofăt, jup. Tudor vistier, *Danciul comis*, Radu paharnic, *Stroe spătar*, Dragomir stolnic, Radu și Dragomir postelnici.

Moșia cât și donatorul din actul de mai sus ne sunt cunoscuți de aiurea⁴⁾.

În privința divanului observăm lipsa lui Cârștian biv vornic, iar cât privește succesiunea boerilor în divan, avem câteva schimbări: Danciul comisul fiind îndată după vistier iar spătarul urmează paharnicului.

XII. 1499 Septembrie 21, Fără loc⁵⁾.

Radu Vvd. cel Mare întărește slugei sale Stan și feciorilor săi, stăpânire peste moșia lui Neagomir cumpărată dela acesta încă din zilele lui *Vlad Voevod «ce i-ai zis Țepeș»* din «slemca Hinții» pre fața Cornului și din hotarul Glodului până în hotarul *Buneștilor* la Mălurel, fiindu-i lui moșie ohavnică de baștină. Nimeni din ei să nu poată vinde, ci moșia să rămâie la frați.

¹⁾ *ibidem* : v. și Ef. Spit. Civ. : Hotărnicia Surdila Găiseanca.

²⁾ v. Documentul VI mai sus și nota 2 dela pag. 20.

³⁾ Arh. St. Cond. Govora I p. 376/7 ; v. idem, idem II p. 397/8.

⁴⁾ v. mai sus actul No. VIII din 1499 Ianuarie 9.

⁵⁾ T. G. Bulat : *Contr. doc. Ist. Otteniei* sec. XVI—XVII, p. 14.

Mărturiile domnești: Jup. Barbul mare Ban al Craiovei, jup. Pârvul Craiovescul, *jup. Udrea fost vornic și ceilalți boeri mari*:

Neavând posibilitatea a ști unde se află originalul actului pentru a cunoaște cari boeri mari sunt trecuți în divan, dau mai sus întocmai pe cei trei boeri divaniști indicați de d-l Bulat.

Din capul locului voi spune însă că prezentul document are leatul greșit nefiind de la Radu Vvd. cel Mare, ci de la un alt Radu Vodă, poate Radu de la Afumați, de la care într'adevăr avem un singur hrisov cu divan cu data de 3 Februarie 1522¹⁾ scris în Târgoviște și dat M-rei Argeș pentru stăpânire în Drăgotești. Acest domn este primul cu numele de Radu, întâlnit de la moartea lui Radu cel Mare.

În nici un hrisov cu divan de la acesta din urmă nu aflăm pe un Udrea biv vel vornic; însă în ultimele documente de la Neagoe Vvd. Basarab stins din viață în cursul anului 1521, aflăm încă de la 1520 Iulie 4²⁾ pe Udrea, cu dregătoria de vel vornic, alături însă de Preda Banul, Barbul ne mai apărând cu toate că se stinge din viață abia la 1525; pe semne că va fi fost deja călugărit. La 1522 Februarie 3 Udrea biv vel vornic este în divan alături de Pârvul Banul Craiovei.

Nu cunosc nici un alt hrisov cu divane din anul 1522, și nici nu pot spune dacă în Septembrie 21 (data documentului de mai sus) tot acest Radu era în scaunul țării. Sub urmașul său la tron, nu mai apare Udrea în divan.

Interesant, din rezumatul documentului No. XII, este relevarea epitetului lui Vlad Vvd. Țepeș, la aproape o jumătate de veac de la moartea sa. Hrisovul din vremea lui nu-mi este cunoscut și nu pot spune dacă este din prima sau din a doua a sa domnie.

XIII. 1500 *Januarie, Fără zi, Târgoviște*³⁾.

Radul Vvd. cel Mare întărește slugilor sale *Cârstea cu feciorii lui anume Stănilă și Vlaicului și lui Stoian, Stan, Stoica și Cârstiana și câți îi va mai da Dumnezeu, și iarăși frăține-său Cârstii, lui Cârstian cu fetele lui Mica și Stana* cu copii lor din Căcova. Și să le fie lor din partea lui Stan Nebuneică în Bunești și partea lui Bucur, și iar în Căcova din partea Cârstei și partea lui Nan toată din Căcova și plaiul ce se cheamă Govora din partea Cârstii, și plaiul Căprăreața din partea lui Cârstian și plaiul Piatra din partea Cârstii fiindu-le drepte moșteniri de la părinții lor; și urmează hrisovul mai departe: «Iară după aceea au venit Cârstian în fața domniei «mele așezând moștenitoare pe moșia sa pe fetele sale Mica și Stana «ca să-i fie fiicele fecior. Și a venit *Cârstina și frate-său Cârstian* «înaintea Domniei mele ca să fie fecior Cârstinei cu fetele lui «Cârstian frați nedespărțiți».

¹⁾ Șt. D. Greceanu, *op. cit.* p. 62—3; v. Arh. St. Ep. Argeș. pach. 44, doc. 6 fond ist. azi evacuat; v. Bogdan, *op. cit.* ed. I, 1902 pag. 232 nota.

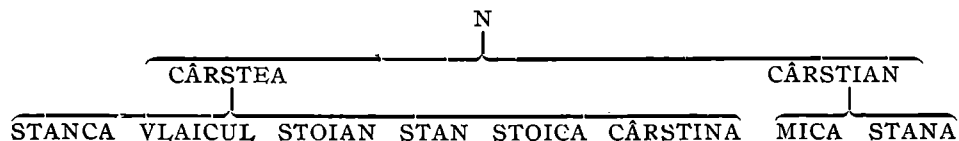
²⁾ Șt. D. Greceanu, *op. cit.* p. 58.

³⁾ T. G. Bulat, *op. cit.* p. 12/13.

Mărturiile domnești: Jup. Barbul Craiovescul, jup. Cărstian fost vornic, jup. Părvul vel vornic, jup. Staico logofăt, jup. Tudor vel vistier, scrie Stanciul logofăt grămatic.

Am dat mai în extenso unele părți din transcrierea actului pentru a arăta rudeniiile aflate în hrisov. Aflăm din rezumatul de mai sus că numele de Cârstea și Cărstian nu erau unul și acelaș.

Spîța genealogică a moșnenilor cărora se întărește stăpânirea în Cacova este următoarea:

În privința divanului, evident că nu este complet, căci lipsesc: spătarul, paharnicul, stolnicul, comisul și cei doi postelnici cunoscuți nouă de mai înainte.

XIV. 1500 Aprilie 23, Târgoviște¹⁾.

Radu Vvd. cel Mare întărește slugei sale *Roman* cu fii și cu surorile sale Maria și Marga cu fii, stăpânire peste partea lui Roman din Corcolăți. Cât va fi Roman în viață el să stăpânească iar după moartea sa surorile sus zise.

Mărturiile Domnești: Jup. Barbul al Craiovei, jup. Cărstian fost vornic, jup. Părvul mare vornic, jup. Staico logofăt, jup. Tudor vistier, Danciul comis, Stroe spătar, Radul mare paharnic, Dragomir stolnic, Radul și Dragomir mari stratornici, Stanciul grămatic.

Boerul căruia i se întărește moșia Corcolății pare a fi unul și acelaș personagiu cu boerul căruia la 1481 August 6²⁾ Basarab Țepeluș și la 1482 Junie 13³⁾ Vlad Călugărul, îi întăresc, lui și fraților lui, moșiile Micești și Ulițești.

Mărturiile domnești sânt aceleași cunoscute până acum.

XV. 1500 Decembre 13, Indiction 4, Temelion al 29-lea, Târgoviște⁴⁾.

Radu Vvd. cel Mare purtând din nou titlul de Duce al Amlaşului și Făgărașului, întărește M-rei Govora stăpânire în Bărești

¹⁾ Ștefulescu: Doc. p. 42; v. Ghibănescu: op. cit. p. 301/3

²⁾ v. lucrarea mea asupra divanelor doc. LX p. 52.

³⁾ *ibidem* doc. LXII p. 55.

⁴⁾ v. Arh. St. Cond. Govorei I p. 163/5; *ibidem* II p. 856.

toți de baștină și de moștenire mănăstirei. Domnul mai întărește tot acolo părți cumpărate de la Neagoe pe 3000 aspri precum și jumătate de Pleșonei cumpărată tot de el de la Stan fiul Cărpitului drept 5000 aspri. Printre alte întăriri: jumătate din vama Runcului, iertând M-rea de mai multe dăjdii.

Mărturiile Domnești: Jup. Barbul Craiovescul banul Craiovei, jup. Cărstian fost mare vornic, *jup. Badea din Cojești*, jup. Părvul cel vornic, jup. Staicu logofăt, jup. Todor vistier, Danciul comis, Izvoranu stolnic, Stroe spătar, Radul și Dragomir vel postelnici, scrie Stan scriitorul.

Pentru prima oară Badea fostul vornic întâlnit în câte-va acte anterioare este trecut aci în lista mărturiilor cu epitetul distinctiv de «ot Cojești».

Cu acest document termin lucrarea mea asupra divanelor secolului al XV-lea adică dela anul 1389 înainte, în vedere că dela anul 1501 răposatul Ștefan Grecianu a continuat lista divanelor secolului al XVI-lea în lucrarea sa neterminată: Șirul Voevozilor cu Divane și Note, din care n'au apărut sub tipar decât divanele până la 1553.

În ceea ce privește pe boerii întâlniți în divanul acestui ultim act, din care lipsește paharnicul, relev că în primul hrisov cu divan din 1501. și anume la 21 Mai¹⁾, vom afla cu această dregătorie pe un Badea,

Barbul Banul Craiovesc rămâne în funcția aceasta până la 1519.

Pe Cărstian fostul vornic îl aflăm până la 1507.

Badea celalt fost vornic, cunoscutul boer din Cojești, dispăre odată cu Voevodul Radu cel Mare, pe semne moare împreună cu Cărstian în măcelul făcut printre boeri de către Mihnea cel Rău.

Părvul vornicul rămas și el credincios lui Radu cel Mare moare la 1512.

Staico logofătul, cumnatul domnesc, moare la adânci bătrâneți înaintea Voevodului la 1505.

Teodor vistierul dispăre din divanele lui Radu cel Mare în cursul anului 1502 lăsând locul său altui cumnat domnesc, lui Calotă, viitorul vornic al lui Neagoe Basarab Vvd.

Danciul comis moare în cursul anului 1503.

Dragomir Izvoranu este stolnicul întregii domnii a lui Radu cel Mare, rămânând în aceaș funcție și sub Mihnea cel Rău, până la 1 Noembrie 1508 când îl aflăm pentru ultima oară în dișan.

Lui Stroe îi urmează încă din 1501 Bogdan, viitorul vornic și soț al Caplei văduva lui Staico logofătul.

Radul postelnicul rămâne în aceiaș funcție și sub Mihnea cel Rău fiind însă alături de Dragomir numai până în August 1506, acestuia luându-i locul Neagoe.

¹⁾ St. D. Grecianu: Șirul Voevozilor cu Divane și Note p. 1—2.

Înceind aci înșirarea tuturor documentelor cu divane aflate de mine din timpul secolului al XV-lea avem:

- de la Mircea I Vvd. cel Bătrân din 32 ani de domnie 10 divane.
 » » Mihail I Vvd. din 2 ani de domnie 1 divan.
 » » Dan II Vvd. din întâia sa domnie de 1 an nici unul.
 » » Radu II Vvd. Pleșuvul din întâia sa domnie de 2 ani 4 divane.
 » » Dan II Vvd. din a doua sa domnie de 9 ani 9 divane.
 » » Radu II Vvd. Pleșuvul din a doua sa domnie de 3 ani nici unul.
 » » Alexandru II Aldea Vvd. din 4 ani de domnie 3 divane.
 » » Vlad II Dracul Vvd. din întâia sa domnie de 6 ani 10 divane.
 » » Basarab II Vvd. din 1 an de domnie 1 divan.
 » » Vlad II Dracul Vvd. din a doua a sa domnie de 3—4 ani 1 divan.
 » » Dan III Vvd. din 2 ani de domnie nici unul.
 » » Vladislav II Vvd. din 8 ani de domnie 6 divane.
 » » Vlad III Țepeș Vvd. din întâia sa domnie de 6 ani 1 divan.
 » » Radu III Vvd. cel Frumos din 12 ani de domnie 9 divane.
 » » Basarab III Vvd. cel Bătrân din întâia sa domnie de 2 ani 1 divan.
 » » Vlad III Țepeș Vvd. din a doua a sa domnie de două luni nici unul.
 » » Basarab III Vvd. cel Bătrân din a doua a sa domnie de
 10—11 luni nici unul.
 » » Basarab IV Vvd. cel Tânăr din întâia a sa domnie de 3
 ani $\frac{1}{2}$ 2 divane.
 » » Vlad IV Călugărul Vvd. din întâia a sa domnie de 1 lună nici unul.
 » » Basarab IV Vvd. cel Tânăr din a doua a sa domnie de 8 luni 1 divan.
 » » Vlad IV Vvd. Călugărul din a doua a sa domnie de 13 ani
 33 divane.
 » » Radu IV Vvd. cel Mare din primii 4 ani de domnie 15 divane.

Avem deci prea puține surse palpabile pentru a trage concluzii definitive, căci dacă dela Mircea Vvd. cel Bătrân avem zece divane din 29 de ani, dela ceilalți Voevozi până la Vlad Călugărul mai că nu putem afirma ceva precis. Doar dela acest Voevod înainte, putem să ne facem o justă părere asupra: *boierilor, dregătoriilor, importanța lor și ierarhia funcțiilor în divan.*

Un lucru interesant trebuie relevat; că cu cât ne apropiem de secolul al XVI-lea cu atât dispar boerii fără dregătorii, specificați în genere în fruntea divanului.

De unde pe vremea domniei lui Mircea Vvd. și a fiilor săi Mihail și Radu, aflăm 3—10 boeri fără dregătorii, alături de 2—8 dregători efectivi, încă din domniile lui Dan II, Alexandru II

Aldea și Vlad II Dracul, numărul primilor se egalează aproape cu al celor de al doilea, pentru ca sub Vladislav II, să aflăm pentru prima oară mai puțini boeri fără dregătorii amestecați cu boeri în funcții iar sub Radu III cel Frumos, numărul celor de al doilea să covârșească pe cei dintâi. Spre sfârșitul acestei domnii nu mai aflăm decât 3 boieri fără dregătorii față de 7—10 boeri în funcții bine stabilite.

Ajungem la vremea lui Vlad Călugărul. În 13 ani de domnie ai acestui Voevod avem 33 de divane; iată de ce numai din domnia lui putem să începem a trage concluzii mai precise.

Că martorii domnești erau bărbați în vârstă, o putem afirma cu toată siguranța pe baza divanului actului lui Vladislav Vvd. din 1452¹⁾ unde toți boerii divaniști, fie cu sau fără dregătorii, sunt însoțiți de vârsta lor.

Incontestabil că aceasta nu trebuie înregistrată «ad literam», căci cu toată bunăvoința, nu putem crede că martorii domnești ai actului erau toți bărbați mai în vârstă decât 80 de ani. Concluzia logică este: că toți erau cu bărbile albite de vreme, pentru că o întărire trebuia să fie pecetluită prin oameni înțelepți, deci cari au trăit și au văzut multe și a căror mărturie avea greutate.

Intr'un început, mărturiile domnești vor fi fost alese printre boerii de vază și de neam²⁾, rude poate cu Voevozii, proprietari de moșii, iar cu dregătoriile au putut fi însărcinate persoane din ori-ce fel de clasă, poate chiar mai tinere, care devenind demnitari ai țării creară o nouă clasă de boeri, a căror scoborători aspirară la aceleași drepturi ca boeria de naștere.

Aserțiunea aceasta s-ar baza, întâi pe faptul că încă în vremurile cele mai îndepărtate, printre martori aflăm ca boeri fără dregătorie chiar pe un unchi matern al lui Radu Pleșuvul³⁾ și al doilea că mărturiile fără dregătorii erau în fruntea divanului, uneori ca la 1389 Septembrie 4⁴⁾ și 1394 Ianuarie 8⁵⁾ după fețele bisericești, și lor le urmau puținele dregătorii înființate sau adoptate de aiurea.

Analizând divanele urmașilor lui Mircea Vvd. cel Bătrân din puținele care ne-au rămas, putem totuși afirma că pe bătrânii boeri ai acestuia îi aflăm ca stâlpi de domnie ai fiilor săi Mihail și Radu.

¹⁾ v. Doc. XLV p. 35 în prima mea lucrare.

²⁾ I. C. Filitti: *Evoluția Claselor Sociale* în Rev. Arhiva pt. Științe Sociale anul V No. 1—2 p. 87 și următoarele.

³⁾ Stan «uieți Voevod» v. doc. XIV din 1421 Iunie 1 din prima mea lucrare.

⁴⁾ doc. I op. cit.

⁵⁾ v. doc. III op. cit.

Aproape toate documentele primelor decenii ale secolului al XV-lea nu conțin decât întăriri de moșii, de mili domnești în favoarea mănăstirilor. În vederea întăririlor acestea menite să apere mănăstirile de cotropiri și să păstreze neștirbit avutul lor ca o sfântă amintire pentru neamurile viitoare, Domnii români au simțit nevoia a apela la amintirea bătrânilor martori domnești ai predecesorilor lor. De aceea să nu ne mire faptul că sub doi domni protivnici, urmași la tronul Țărei, unul celui-l-lalt, aflăm în fruntea divanelor lor pe aceiași boeri.

Așa aflăm în divanele lui Alexandru Aldea câți-va din boerii lui Dan II, cu toate că acești doi domni s'au războit încontinuu. Un jupân Albul a fost și boer al lui Dan ca și al lui Alexandru Aldea ¹⁾. Un Radu Sahacov al lui Aldea și al lui Dan precum fusese și al lui Radu Pleșuvul ²⁾; un Voico, vornic al lui Vlad Dracul, precum fusese, cu aproape două decenii înainte, al lui Mihail; și astfel de exemple găsim nenumărate în aceste vremuri, mai ales printre martorii fără dregătorii efective.

Ținta oricărui scoborător din neamul domnesc al Basarabilor, fie din Dan I Vvd. fie din Mircea Vvd. cel Bătrân ³⁾ era scaunul Țării Românești. Acest lucru reese din toată istoria principatului Muntean în cursul secolului al XV-lea și chiar și mai târziu. Unii cu ajutorul Ungurilor, cei-l-alți cu al Turcilor, cari ajunseseră din ce în ce mai preponderenți în Orient, ei se vor sui pe tronul ocupat de înaintașii lor susținuți pe semne și de boerii băștinași ai Țărei. Așa aflăm, după relativ lunga domnie a lui Mircea Vvd. cel Bătrân, pe toți patru fii ai săi, războindu-se între ei sau războindu-se cu rudele lor scoborătoare din Dan Vvd. I fratele lui Mircea. Astfel s-a urmat și mai târziu, o domnie lungă, neputând exista decât odată toți pretendenții înlăturați fie prin încrederea pe care o dădea Voevodul susținătorilor săi, fie prin înlăturarea prin moarte silnică a rivalilor.

În acest proces Voevozii au avut nevoie de stâlpi ai domniei lor, pe cari îi aflăm firește în persoana reprezentanților clasei boerești, fie de naștere sau de dregătorii.

Teama însă de clasa aceasta, fără concursul căreia menținerea în scaun era periclitată, făcea ca să cheme în divanele Voevozilor și oameni noi, unelte domnești, cari în schimbul folosului unei slujbe deveneau stâlpii unei domnii nouă dispărând apoi adesea ori împreună cu patronii lor.

¹⁾ v. doc. XVII, XX, XXII, XXIII, XXVI, XXVIII op. cit.

²⁾ v. doc. XV, XIX, XXVI, XXVIII op. cit.

³⁾ Filliti: *Craioveștii*; Pretinsa luptă dintre Drăculești și Dănești.

Iată deci pentru ce divanele primilor Domni ai secolului al XV-lea, pe lângă că sunt puține, ne indică personajii disparate printre dregătorii în funcție, nepermițându-ne a identifica decât incidental pe unul sau altul din boerii cari le alcătuiesc.

Crearea deci a boerii noi pentru siguranța Voevodului a făcut să scadă importanța vechei boerii de naștere: aceasta dispărând încetul cu încetul este înlocuită cu cea-l-altă.

Un exemplu tipic îl avem în domnia lui Vlad Țepeș.

Unicul document cu divan dela acest Voevod, ne înfățișează un șir de 10 martori domnești din care poate numai 2 sunt identificabili ca foști dregători ai înaintașului său și anume: Stan Negrev vornicul și Cazan logofătul.

Am spus mai sus că abia din vremea lui Vlad Călugărul putem trage concluzii mai precise asupra boerilor cari alcătuiau mărturiile domnești și aceasta pentru două motive:

1. Avem un material mai însemnat asupra divanelor lui, și
2. Posedăm mai mult surse documentare asupra boerilor.

D-l Giurescu, în lucrarea sa «Contribuții la studiul dregătoriilor secolelor al XIV-lea și XV-lea» ne lasă să înțelegem că succesiunea dregătoriilor de divan pentru Țara Românească erau:

Banul, Vornicul, Logofătul, Vistierul, Spătarul, Paharnicul, Stolnicul, Comisul și Stratornicul sau Postelnicul.

Totuși cu probele pe care le avem la îndemână succesiunea acestor dregătorii nu este păstrată decât incidental, și foarte rare ori.

Fără să intrăm în detaliu asupra acestui punct pentru sursele mai vechi, pentru faptul enunțat mai sus că avem prea puține mărturii palpabile, ne vom referi la divanele înaintașilor apropiați ai lui Vlad Călugărul, de la care putem să tragem concluzii.

În divanele părintelui acestuia, excludând pe boerii fără dregătorii, nu avem niciodată această succesiune.

Din cele 10 divane care ne sânt cunoscute de la el din prima lui domnie, putem afirma că vornicul este întotdeauna în fruntea divanului iar logofătul îi urmează numai de două ori, iar în majoritatea cazurilor el este ultimul boer divanist înainte de grămatic¹⁾; spătarul și vistierul își dispută adesea întâietatea iar stolnicul este încontinuu înaintea paharnicului uneori chiar înaintea vistierului²⁾ urmându-i paharnicul și comisul.

Sub Vladislav Vvd., din cele șase divane cunoscute mie, tot vornicul este în fruntea dregătorilor, spătarul fiind însă întotdeauna

¹⁾ v. divanele documentelor XXIX, XXX, XXXIII, XXXIV și XXXVIII.

²⁾ v. divanul documentului XXXV.

înaintea vistierului, stolnicul de trei ori înaintea paharnicului, făcând abstracție de documentul din 1452¹⁾ unde mărturiile sunt amestecate fiind și diverși boeri cu aceleași funcții: 2 vistieri, 2 stolnici, 2 spătari, 2 vornici și un logofăt. Comisul și stratornicul sunt respectivi ultimii.

Sub Radu Vvd. cel Frumos, din cele 9 divane, rezumăm că vornicul și logofătul se urmează, stolnicul poartă adesea locul vistierului sau al spătarului; acesta din urmă este de 8 ori înaintea vistierului și a celorlalți boeri. În toate cazurile paharnicul este întotdeauna în urma stolnicului.

În fine sub Vlad Călugărul pentru prima oară putem, încă din primele divane, să acceptăm succesiunea, adoptată de D-l Giurescu cu mici excepții pentru spătar și vistier și pentru paharnic și stolnic care adesea își schimbă ordinea succesiunii lor în divan, fiind unul în locul celuilalt.

Cu toate acestea analizând cu deamănunțul divanele acestui Voevod observăm un fapt nu de mică importanță, care ar părea că poate să zdruncine din temelie chestiunea succesiunii dregăto-riilor în divan după importanța lor.

În lista mărturiilor domnești ale lui Vlad Vvd. Călugărul de la 1482 până la 1489 Septembre 11²⁾, dregătoria de comis este ținută, când de Albul când de Stanciul, și este penultima dregătorie, adică înainte de postelnic. De la această dată intrând în divan Danciul, al treilea frate Craiovesc, cu această dregătorie, îl aflăm pe el îndată după logofăt, adică a treia mărturie domnească în succesiunea dregăto-riilor, incidental și după vistier, dar de acum înainte totdeauna înaintea spătarului, paharnicului, stolnicului și postelnicilor. Pe de altă parte Albul trecut în dregătoria de stolnic, dregătorie care după d-l Giurescu ar fi superioară celei de comis, îi urmează în divan, ba revenind chiar ulterior la locul unde se afla dregătoria de comis pe când o ținea.

La 1489 Octobre 2³⁾ în imediat următorul divan, comis fiind Datco acesta este trecut din nou la locul pe care-l ocupase Albul înainte, adică locul penultimului boer în divan.

Danciul, revenind din nou în dregătoria de comis va păstra locul lui după vornic, logofăt și vistier până la moartea Voevodului, ba mai mult, chiar în domnia lui Radu cel Mare.

Oare n-ar urma de aci că importanța personală a unui boer primă asupra însemnătății dregătoriei, dacă într'adevăr vre-o ierarhie va

1) v. doc. XLV op. cit.

2) v. doc. LXII — LXXV.

3) v. doc. LXXVI.

fi existat, odată ce Radul grămăticul—care scrie hrisovul din 1487 Noembrie 27¹⁾, unde aflăm pe Albul comis,—este tot același care scrie hrisovul din 1489 Septembrie 11 în care aflăm pe Danciul cu această dregătorie?

Incontestabil că dintr'un neam de boeri. din care doi frați Barbul și Părvul purtau dregătoriile cele mai mari: primul boer fără funcție și în urmă vel ban, al doilea vel vornic aproape continuu în divanele lui Vlad Călugărul și ale lui Radu cel Mare, Danciul, chiar comis, va fi fost socotit de grămăticii, poate și de Domn. ca boer mai important ca Albul sau Datco, și iată pentru ce după exemplul lui Radu grămăticul, și ceilalți scriitori de hrisoave îl vor pune de acum înainte la loc de cinste în lista mărturiilor domnești.

Însă cazul cu Danciul comisul Craiovescul nu este unicul din domnia lui Vlad Călugărul.

Încă din primul divan al acestui Voevod funcția de postelnic este ținută de Colțea, deci ultimul boer divanist în succesiunea mărturiilor. Acest dregător odată numit paharnic, în locul lui Hărgotă, ajunge al patrilea martor, după vornic, logofăt și stolnic, însă înaintea vistierului, iar la 1488 Februarie 4²⁾, în ultimul divan unde găsim pe Albul comis, Colțea paharnic urmează chiar după logofăt, iar în imediat următorul divan el vine după stolnicul Danciu, înaintea spătarului și vistierului, rămânând al patrilea boer până la dispariția lui dintre mărturiile domnești.

În fine al treilea caz îl aflăm cu vistierul Manea Negrul care ține această dregătorie de la 1482 înainte el fiind al treilea boer martor, incidental numai odată al 6-lea, ultima dată când îl întâlnim la 1484 Martie 9³⁾. Locul lui fiind dat lui Stanciul; acesta ocupă tot al treilea loc în divan la 1487 Iulie 31⁴⁾. Acestuia urmându-i imediat Staico, noul vistier rămâne, în șirul martorilor domnești, al treilea de la sfârșit; prin urmare înaintea comisului și postelnicului în 5 divane consecutive. La 1489 Septembrie 11⁵⁾ însă, Danciul intrând cu dregătoria de comis în divan, precum am spus mai sus, Staico vistierul devine penultimul dregător până la 1491 Septembrie 3. La această dată apare un nou dregător în funcția de vistier anume Tudor, pe care îl vom afla de la prima lui apariție în divan, îndată după logofăt, prin urmare al

¹⁾ v. doc. LXXI.

²⁾ v. doc. LXXII.

³⁾ v. doc. LXVII.

⁴⁾ v. doc. LXIX.

⁵⁾ v. doc. LXXV.

treilea dregător martor, înaintea lui Danciul comis, loc pe care-l păstrează în toate divanele lui Vlad Călugărul și ale lui Radu cel Mare, afară de două ale lui Vlad din 1493 (Mai 30¹⁾), unde ocupă locul predecesorului său Staico, și din 1493 Iunie 3²⁾, cu dregătoria de protovistier, îndată după vornic, logofăt și comis.

Rezultatul logic, din cele trei cazuri relevate mai sus, este că importanța personajului cântărea pe vremurile acelea suficient, pentru ca dregătoria să nu fie luată în seamă în succesiunea mărturiilor domnești din divan.

Acest lucru își are o mare importanță, căci, precum vom vedea ulterior în secolul al XVI-lea, unde avem mult mai multe surse asupra divanelor Voevozilor, întâlnim dese cazuri de genul acesta, când Bani figurează în urma vornicului și logofătului și când un spătar este în fruntea divanului.

Ajungând cu acestea la domnia lui Radu cel Mare, nu vom avea mult de adăugat, organizarea internă în cecece privește succesiunea dregătorilor în divan, luând o formă mai precisă și, dacă incidental, cum am relevat la locul în drept, vre-un dregător va fi trecut înaintea sau în urma altuia, fără a fi schimbat de funcție aceasta nu poate fi pusă decât în sarcina grămăticului.

În privința înaintării dregătorilor efectivi dintr'o funcție într'alta, analizând divanele lui Vlad Călugărul, singurele care pot să ne dea ceva precis, am putea afirma că nu întâlnim, în cele 33 de divane înfățișate, decât singurele cazuri relevate mai sus; al lui Albul devenit din comis, stolnic, și al lui Colțea, din postelnic, paharnic.

Ași putea să precizez că s-au întâmplat în cursul secolului al XV-lea mult mai puține înaintări în funcții în timpul unei domnii, decât între două domnii fie consecutive sau nu.

Drăghici stratornicul lui Radu cel Frumos, trece cu dregătoria de spătar la Basarab cel Bătrân, pentru a deveni vel vornic sub Vlad Călugărul, biv vel vornic, și în urmă fără dregătorie, până sub domnia lui Radu cel Mare. Asemenea pentru paharnicul Vintilă, ajuns stolnic sub Basarab cel Tânăr, ba chiar vel logofăt al acestui Voevod, și în urmă biv vel logofăt și fără dregătorie în domnia lui Vlad Călugărul; vel vornic ca ispravnic la 1486.

Concluzia celor înfățișate mai sus ar putea fi, adaptând vechea zicătoare românească:

«Omul cinstește haina, nu haina pe el îl cinstește».

¹⁾ v. doc. LXXXVI.

²⁾ v. doc. LXXXVII.